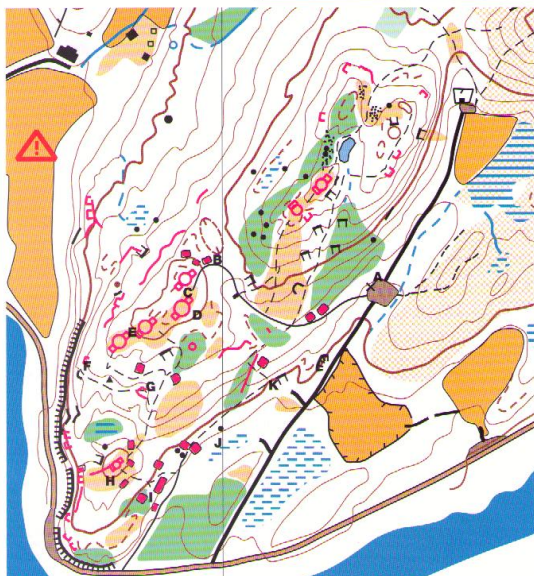

Kategori: Nyere tids kulturminne
Gruppe: Krigsminne
Type: Tysk kystfort fra 2. verdenskrig
Funksjon: Festningsanlegg
Opprettet: 1942-1945

Lokalisering: Skarsåsen
Posisjon: ???
Kartblad: Brønnøysund

Status: Etter forholdene i god stand
Eiere: Tre private grunneiere
Vernestatus: Muligens båndlagt kulturminne m/ LNF-område rundt
Vurdering: Kulturminne og friluftsområde med innsikt of utsikt.

SKARSÅSEN FESTNINGSANLEGG

Et tysk kystfort fra 2. verdenskrig.
Tragisk krigshistorie – med arbeid og fortjeneste, med lidelser og død.
Friluftsområde med utsyn og innsikt.
Lokalhistorie og verdenshistorie på en og samme tid.

I APRIL / MAI 1940 – var Brønnøysund ”stedet som krigen glemte”, men det varte ikke lenge.

To løyper er merket – nedre (rød) og øvre løype (blå). Denne beskrivelsen følger rød løype.

WEST WALL (Atlanterhavsmuren)

Tysk grundighet satte sine spor, også her mellom kvitleggede bjørketrær. Tyskerne etablert **280 kyst-batteri** i Norge; herav tilhørte 210 hæren. Skarsåsen var et hærbatteri.

Frykten for raid og alliert landgang; bidro til å låse store tyske troppestyrker i Norge (ca. 3-400.000). Dette og handels-flåten, - var vårt viktigste bidrag til krigens "sluttresultat". Svolværraidet (4/3-1941) og Måløyraidet (27/12-1941); – ble en kraftig vekker for tyskerne. I tillegg kom Majavatn-affæren (6/9-1942) og **våpentransporten på Helgeland**.

Reduksjon av den tyske styrken i Norge med 40% i forbindelse med angrepet på Russland (22/6-1941) ble skrinlagt. I stedet ble det en oppbygging av kyst-fortene og **Norge ble det viktigste stedet** i "west wall". Først som femte prioritet kom Normandie. Det fikk tyskerne merke i juni 1944.

Minnemarsj – våpentransporten på Helgeland.

EN VRIMMEL AV KANONER

"Sammenrasket" fra hele Europa, men spesielt **Frankrike**. De var inntakt da tyskerne okkuperte Frankrike i 1940. Uten de hadde det nok ikke blitt noe kystartilleri i Norge. Langs kysten av Norge ble det utstasjonert ca. 2500 kanoner.

Her i Skarsåsen var det fire 15,5 cm kanoner (K 416 – fransk). **Skuddvidden var 17 000 meter**. Lengden på kanonrøret var 4,96 m. En feltkanon fra 1. verdenskrig, 1917.

Som splintbeskyttelse ble det bygget en voll foran kanonen. Beredskaps-ammunisjonen skulle lagres 5-10 m fra. **Ildsektorene** ble malt på hus på Mosheim; og i sirkelen rundt kanonen ble det laget gradbue. Kanonen som står her nå er **en mindre tysk kanon**.

En av kanonene i skarsåsen, 1945.

Foto: L. U. Pedersen

"LILLE BERLIN"

Skarsåsen tilhørte **"Artilleri gr. Brønnøysund"**: Herunder sydbatteri i Høgåsen, Nordbatteri i Skarsåsen og batteri Ylvingen. Det var ca. 120 soldater ved hvert batteri. I Kirke-haugen var det også en infanteritropp på ca. 100 mann. I tillegg kom marine-kommandoen ved havna (20-30).

Det var et **forholdsvis stort belegg** av tyske soldater her. Det tok ikke lang tid før de følte seg "hjemme". Brønnøy sund ble kaldt "Lille Berlin", ikke bare pga mange tyske soldater; men også fordi 7 % av innbyggerne var medlemmer i "nazist-partiet" (ca. 90 personer).

Lyskastere var blitt en del av de tyske kystfortene i 1943. Størrelsen varierte fra 60 cm til 200 cm. Lyskasterne ble satt opp på Hestøya sør og på Salhus. Den siste ble senere flyttet til Mo (Salterneset). Det sies at denne kunne lyse til Vega. Det er tvilsomt om det har vært lyskaster oppe i Skarsåsen.

120 SOLDATER

Skarsåsen festningsanlegg ble etablert av **120 okkuperanter** i juni 1941. På et standard "15 cm batteri" skulle det etter planen være 235 mann. Tyskerne klarte sjelden eller aldri å fylle helt opp i kystfortene.

De klarte likevel å gjøre Skarsåsen til **en stor sveitserost**. Fra de fire store kanonstillingene og ut til yterkantene av anlegget går det løpegraver, underjordiske tunneler – til og fra 11 brakker og nærforsvarsstillinger.

Arbeidsinstruksen for byggingen sa bl.a. at kanonene skulle ligge på **samme høyde** over havet. De skulle vanligvis ikke ligge mindre enn 50 meter fra hverandre.

NB! Det kan være rasfare i tunnelene – du går på eget ansvar!

"Oppstilling på Prestegårdsjordet"
Foto: F. Affolderbach / D. Skogheim

RUSSEFANGER

36.000 krigsfanger var slavearbeidere i Norge, herav av 30.000 russere. Våren 1942 ble det etablert **russisk fangeleir i Mosheim Ungdomshus**.

Det kom i alt 63 russere til denne leiren. De ble utsatt for hard behandling og hele **22 mann døde** i løpet av kort tid. Dette p.g.a. mishandling og sult, og manglende legetilsyn. En ble skutt under flukt.

Fra 1943 var det **spore til bedring**. De fikk adgang til potet og fisk. Tidligere var parolen: "Fengsel for dem som ga krigsfanger mat". De to siste årene forekom "bare" to dødsfall.

De døde ble **først gravlagt** ved ungdomshuset, deretter flyttet til kirkegården i Br.sund, for deretter gravd opp igjen og flyttet til krigs-gravplassen på Tjøtta. Det siste som en del av den "kalde krigen".

For å sikre forsvaret av Skarsåsen var det sirkler med **piggtrådsperring**. I 1942 - 1943 ble det også lagt ut miner. Etter krigen måtte tyske soldater selv rydde opp i disse minefeltene.

TYSKERARBEID

Skarsåsen vitner om et **umenneskelig slit**: All grusen og sementen som måtte bæres opp, lemping av all steinen, og bæring av tunge materialer. Det ble stor etterspørsel etter arbeidskraft. Timeprisen steg fra 90 øre til 2 kr.

I tillegg til tyskernes selv og russiske krigsfanger "deltok" utkommanderte tvangsarbeidere, entreprenører og "brakkebaroner". I 1943 - 1944 ble det i alt **utskrevet** 39.000 norske menn til bygge- og anleggsektoren.

"Bombekasterstilling" – rekkevidde 700 m og ca. 15 skudd pr. min.

Etter hvert fant tyskerne ut at batteriene måtte **utrustes bedre** for å kunne møte angrep fra både fly og bakke. Fortene ble utrustet med tilleggsvåpen av forskjellige opprinnelse. Hvis kamp – så hadde etterforsyning blitt en utfordring.

På slutten av 1970-tallet ble deler av festnings-anlegget **fylt igjen**. Vi har i 1990-årene gjenåpnet deler av anlegget.

400 KG SEMENT

Tyskerne trengte **mengder med byggestoffer** som sement, sand, pukkstein, tre, osv. For å lage 1m³ stål-betong brukte tyskerne 400 kg sement. De anslo at det gikk med 5 dagsverk pr. m³ tunnel, til 1m³ med stål-betong trengtes 9,2 dags-verk. Og kynisk beregnet de at en **krigsfange ikke ytte mer** enn 0,4 dagsverk pr. dag. – Du står her ved ei luftvernstilling.

Matsituasjonen var bedre i Brønnøysund enn mange andre steder. Dette skyldes fisken. Ellers, alle batterier skulle ha forpleining for 60 dager, lagret skuddsikkert. I den tyske brakkeleiren hadde den enkelte **sin egen rasjon** av kaffe, av brød, smør, marmelade. Alt slikt var nøye tilmålt og utdelt pr. person. En tysk soldat mente å huske at de fikk 20-25 gram smør pr. dag.

"Brønnøysund – EN VIRKELIG BEHAGELIG PLASS"

Behagelig spesielt på de lyse **sommernettene**, og kulturelt slett ikke et isolert sted". Krig er råskap og sløsing med ressurser. Likevel, mange er ikke der granatene treffer.

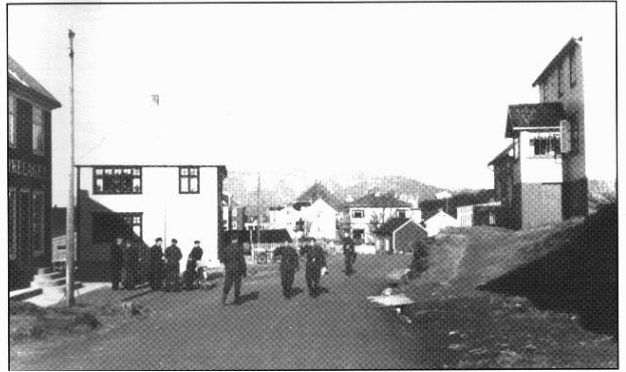
Samtidig med de fire kanonstillingene ble **11 brakker reist i Skarsåsen**. Den tyske okkupasjonsmakta ble stasjonære.

De fleste soldatene som var her var **over 45 år**.

Mange var kunstnerisk anlagt – de satte opp teater og konserter.

Stemningen var god. Den tyske besetningen i Brønnøysund var

glad for ikke å være ved **den fryktete østfronten**. Men, utover i 1944 og 1945, kom ordrene om å avstå personell.

"Hauptstrasse" i Brønnøysund.

Foto: F.Affolderbach / D.Skogheim

Erstatningsmannskaper ble sendt hit. Så seint som 25. februar 1945: 29 mann ankom og fordelt. Dette var gjerne "eldre folk". På slutten av krigen kunne det gå år mellom hver gang soldater fikk dra på permisjon til Tyskland.

VANNFORSYNING

Vi står ved ett av tre basseng i Skarsåsen. I følge instruksjonen var hensynet til troppenes vannforsyning spesielt viktig.

I Brønnøysunds Avis, 16/4-1946, står det: "Ondsinnede rykter avlives". J.fr. illustrasjon.

Isskjæringen var betydelig inntil moderne fryseteknikk overtok på 1950-tallet. Det skulle være ferskvannsis, og blank som glass uten snø i og frossen sørpe. I kunstige isdammer var det lettere å pleie isen, måke den fri for snø, holde den ren for vannplanter samt gi isblokkene den rette tykkelsen. – Men, vi aner de "ondsinnede ryktene".

"Krigsgravplassen på Tjøtta".

Hvem betalte prisen?

Fronter, kamper, lemlestelser, drap, lidelser og ødeleggelser – det er krigen. **Kamp på liv og død**. Mange tapte sine liv; for at vi fortsatt skulle ha friheten. - Vi hedres deres minne.

Men, også store **økonomiske verdier** gikk tapt under krigen, ca. fire ganger så mye som det norske statsbudsjettet var i 1950-51. Norges Bank forskuttet byggingen av "Festung Norwegen". Kanonene skulle "støpes om til ploger". Festningsverkernes jern og tre ble omgjort **til sivile formål**; – slik at krigens pris ikke skulle bli enda større.

God historieundervisning er å knytte det lokale til det globale, og knytte den til synlige steder og konkrete hendelser. Skarsåsen er en slik knagg.

"Skal vi møte framtida med hell, må vi kjenne fortida"

– W.Churchill

- ALDRI MER Skarsåsen og 9. april 1940.